

39.

Integrált Károsító-specifikus Ellenőrzési Adatlap

Scaphoideus titanus

Vizsgáló laboratórium:

NÉBIH ÉLI Növény-egészségügyi Diagnosztikai Nemzeti
Referencia Laboratórium (NDNRL)
1118 Budapest, Budaörsi út 141-145.



A. Általános rész:

1. Növény-egészségügyi státusza: **nincs (a faj nem vizsgálatköteles, csak a FD fitoplazma, amelynek a vektora)**

Földrajzi elterjedés:

Észak-Amerika: USA, Kanada

Európa: Franciaország, Olaszország, Svájc, Spanyolország, Portugália, Horvátország, Szerbia, Szlovénia, Ausztria, Magyarország, Szlovákia

2. A károsító rövid leírása:

Több mint negyven évvel ezelőtt egy új kártevő, az Észak-Amerikában honos *Scaphoideus titanus* Ball, 1932 került be Európába. Tojás alakban érkezett szőlő szaporítóanyaggal. Elsőként Franciaországban jelent meg, azóta Európa számos országában, így 2006-ban Magyarországon is megtelepedett.

Szívogatással okozott közvetlen kártétele mellett, az Európai Növényegészségügyi Szervezet (EPPO) által zárlati kórokozónak nyilvánított szőlő Aranyszínű sárgaság fitoplazma (Flavescence dorée, FD) terjesztésével közvetetten okoz komoly gondot.

Fertőzés tünetei:

A *S. titanus* nem a közvetlen, hanem a közvetett károsításával, a FD fitoplazma terjesztésével okozza a gazdaságilag jelentős károkat.

A szőlőkabóca táplálkozása során belemélyeszi szívó szájszervét a szállítónyaláb rendszerbe, különösen az erekbe. A kártevő táplálkozása után maradó lyukak eredményezik a szövetek elhalását. Az erek kiszáradnak, a levéllemezek bebarnulnak. Emiatt gyakran alakul ki háromszögletű, "papsapka" alakú levélszáradás, amely a kabóca kártétel egyik tipikus tünete. A kiterjedt fertőzés olykor már augusztusban levélhulláshoz vezet. A gazdanövény szöveteinek kiszáradt területeit a szőlőfajtától függő színű határ jelzi.



1. kép: A szőlőkabóca kártétele

Életmódja:

Az amerikai szőlőkabóca egynemzedékes faj, tojás alakban, a tőke kétéves részein telel át, ahová a nőtények a tojásokat a foszló kéreg alá helyezik el. A lárvák kelése időjárástól függően elhúzódó, május

közepétől egészen július első dekádjáig tarthat. A lárvák és a nimfák főleg a hajtások alsó leveleinek fonákán tartózkodnak. Az imágók július elejétől-közepétől jelennek meg - először a hímek, később a nőstények -, és egészen szeptember végéig, október elejéig jelen vannak. A rajzáscsúcs időjárásától függően július vége-augusztus közepe közötti időszakra esik. A kabóca a szőlő levélfonákán a floémszövetből szívogat, ezáltal a levélerek barnulnak, a levéllemezen sárgás ill. vöröses, erek által határolt szögletes foltok keletkeznek, melyek később nekrotizálódnak. A tünet leggyakrabban a levél szélén jelentkezik. Szívogatásával közvetlenül csak tömegszaporodása esetén okoz gazdasági kárt.

Közvetlen kártétele mellett jóval jelentősebb kárt okoz a zárlati károsítónak nyilvánított szőlő Aranyszínű sárgaság fitoplazma (*Flavescence dorée*, FD) terjesztésével. A betegséget természetes körülmények között elsősorban az amerikai szőlőkabóca terjeszti. A fertőzött növényállományban a fiatal lárvák táplálkozásuk során veszik fel a kórokozót. A felvételi idő általában 7-13 nap, esetenként csak 4 nap. Ezt egy hosszabb lappangási időszak követi (30-42 nap), ami alatt a rovar fertőzőképpé válik. Ez az időtartam szükséges ahhoz, hogy a fitoplazma bekerüljön a nyálmirigyekbe, majd újra leadhatóvá váljon. A kabócák fertőzőképessége így kb. 4-5 hét múlva alakul ki, bármilyen fejlődési stádiumban vannak is, és egész életük során fertőzőképesek maradnak. Így a betegség átvitelének ideje az első egyedek kelése után egy hónappal kezdődhet és a kifejlett egyedek őszi pusztulásáig tart. Fontos, hogy a kifejlett egyedek a tojásrakás során nem képesek az utódokba átvinni a kórokozót.

Morfológiája:

A kabóca közepes termetű, a hím 4,5-5,2 mm, a nőstény 5,2-6,0 mm hosszú. Viszonylag könnyen felismerhető jellegzetes színezetéről és a fejtető alakjáról. A fejtető enyhén csúcsos, elülső élén fekete csík fut végig. A fejtető, az előhát és a pajzs világosbarna-narancssárga alapszínezetű, markáns mintázattal. A hasi oldal világos, fehéres színű. A fejtetőn egy, az előháton kettő barnás-narancsos színű harántsáv, a pajzocskán pedig három hasonló színű folt látható. Az elülső szárny okker-barnás alapszínű, melyben fehéres és fekete foltok vannak. A szárnyerezet sötétbarna, olykor fekete színű.

A többi kabócafajhoz hasonlóan a *S. titanus* is öt lárvastádiummal rendelkezik. Az első stádiumú lárva hossza 1,5-1,8 mm, a fej megnyúlt, a csápok viszonylag hosszúak. A test fehéres színű, az utolsó potrohszelvényen mindkét oldalon egy-egy fekete, rombuszalakú folt található. A 2., 3. és a 4. stádiumú lárva igen hasonlít az elsőhöz, elsősorban méretben különböznek egymástól. Az ötödik stádiumú lárvák 4,3-5,2 mm hosszúak. A fej megnyúlt, és gyakran már okkersárgás foltok láthatók rajta. A test sárgás színű, a szárnykezdemények gyakran okkersárgák. A toron és a potroh egy részén barnás-feketés foltok találhatóak. Az utolsó potrohszelvényen jól láthatók a fekete foltok.



2. kép: Imágó



3. kép: Első lárvastádium (L1)



4. kép: 4. kép: Második lárvastádium (L2)



5. kép: Harmadik lárvastádium (L3)



6. kép: 4. kép: Negyedik lárvastádium (L4)



7. kép: Ötödik lárvastádium (L5)

3. Gazdanövényei

Legfontosabb gazdanövényei:

Vitis vinifera

További előfordulásai:

Vitis riparia, *V. labrusca*, *Parthenocissus quinquefolia*, *Crataegus* spp., *Salix* spp., *Juniperus virginiana*, *Ulmus* spp., *Fraxinus* spp., *Plantago lanceolata*, *Rumex* sp., *Trifolium repens*

4. Terjedés módja:

Elsősorban természetes terjedéssel, vagy szőlőoltványok importja során a vesszőben található telelő tojásokkal.

5. Egyedfejlődés vizsgálat:

A *S. titanus* ellen viszonylag könnyen lehet rovarölő szeres kezelésekkel védekezni. A kémiai védekezés elsősorban a vektor lárvaí ellen irányul, ezért szükséges a lárvakelés időpontjának a tisztázása, és annak megállapítása, hogy mely növényfenológiai stádiumban van jelen a legtöbb lárva. Ennek tisztázására szükséges egyedfejlődés vizsgálatot végezni azokban a megyékben, ahol a faj előfordul.

A lárva stádiumok felmérése

Olasz és francia adatok alapján a lárva kelése időjárástól függően elhúzódó, május közepétől egészen július első dekádjáig tarthat. **A lárva és a nimfák főleg a hajtások alsó leveleinek fonáki részén tartózkodnak, közel azokhoz a részekhez, ahová a nőtények tojásaikat lerakták.**

A szőlő lombzatának alsó részén (a talajhoz közeli hajtásokon), a levelek fonákán lehet a kártevő egyes lárva stádiumait megfigyelni.

Növénybonitálás esetén a kezünkkel óvatosan megfordítjuk a szőlő levelét és megvizsgáljuk a fonákát.

Az imágórajzás megfigyelése

A **három vizsgálati helyen**, helyenként (ültetvényenként, táblánként, kertenként) 5 db sárga ragacsos színcsapdát kell kihelyezni, egymástól legalább 20 m-re. A ragacsos sárgalapokat a szőlő lombzatba, a hajtásra, a vesszőre vagy a támrendszerre erősítve kell kihelyezni, szemmagasságba.

A csapdázási időszak kezdete, vagyis a sárgalapok kihelyezésének időpontja az L₄-es lárvák megjelenésének kezdete. Ezt az időpontot követően kb. 10 nap múlva jelennek meg az első imágók. Fontos, hogy az L₄-es lárvakeléshez viszonyítsunk, mivel a *Scaphoideus titanus* életmódját jelentősen befolyásolja az időjárás, így sem dátumhoz, sem a szőlő fenológiai állapotához nem köthetjük a kihelyezés kezdetét.

A **csapdákat szeptember végéig dekádonként egyszer kell leolvasni** (havonta legalább háromszor). A fogási adatok leolvasásakor a szőlő lombzatán vizuálisan is ellenőrizni kell az imágók megjelenését, mert előfordul az, hogy a növényen előbb észlehető az imágó, minthogy az a csapdára ragadt volna.

A sárgalapokat rendeltetésszerűen kell használni, 10-20 naponta kell kicserélni.